

Διὰ πρώτη φορά τὸ ἀναφέρει ὁ «Πεζοπόρος» στὸ «ΕΜΠΡΟΣ» τῆς 20.10. 1921. Οἱ γνῶμες τῶν ἐντοπίων εἶναι ὅτι τὸ βάραθρον σχηματίζει ὑπόγειον διάδρομον ὁ ὁποῖος φθάνει μέχρι τοῦ πύργου «Λιάδα», πὺν βρίσκεται κοντὰ στὸ Μαρκόπουλο.

Μέχρι στιγμῆς ἡ Σπηλαιολογικὴ Ἑταιρία ἔχει πραγματοποιήσει τρεῖς ἐξερευνήσεις τοῦ σπηλαίου. Ἡ πρώτη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔγινε καὶ ἡ χαρτογράφησης, ἔγινε τὸ 1962 ἀπὸ τοὺς ἀνιχνευτὰς προσκόπους, μέλη τῆς Ε.Σ.Ε. Γ. Ἀνδρικόδη, Φ. Παπαδημητρίου, Η. Παυλάκη, Ε. Θανόπουλο καὶ τὸν γράφοντα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κ. Τζῶνη Ζερβουδάκη. Αἱ ἄλλαι δύο ἐξερευνήσεις αἱ ὁποῖαι πραγματοποιήθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1963 καὶ 1964 εἶχαν ὡς σκοπὸν τὴν συμπλήρωσιν καὶ δλοκλήρωσιν τῆς χαρτογραφίσεως, καθὼς καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν νέων μελῶν, καθ' ὅτι τὸ σπήλαιον παρουσιάζει χαρακτηριστικὰς δυσκολίας συναντωμένας εἰς σπήλαια. Συμμετεῖχον εἰς τὰς ἐξερευνήσεις αὐτὰς οἱ Ἀσλάνογλου Β., Ταβανιώτης Π., Σταυρίδης Α., Κουμέντης Γ., Καρακώστας Τρ., Παγιώτας Μ., Κατσιαδάκης Μ. καὶ Ἀθανασάτος Γ., ἅπαντες πρόσκοποι ἀνιχνευταὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κ. Τζ. Ζερβουδάκη τὴν μία καὶ κ. Παλληκαροπούλου Κ. τὴν ἄλλη.

Θέσις τοῦ Σπηλαίου.

Τὸ σπήλαιο βρίσκεται στὴν βορεινὴν πλαγιὰ τοῦ ὑψώματος «Μυρρινοῦς» (Μερέντα) κοντὰ στὸ Μαρκόπουλο Ἀττικῆς. Γιὰ νὰ φθάσῃ κανεὶς στὴν εἴσοδο τοῦ σπηλαίου ἀκολουθεῖ τὸν δημόσιον δρόμον τῶν Μεσογείων μέχρι τὸν συνοικισμὸν Δάγκλα, πὺν βρίσκεται λίγο μετὰ τὸ Μαρκόπουλο. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀκολουθεῖ χωματόδρομος, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀριστερῆν πλευρὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ καὶ ὀδηγεῖ στὰ σφαγεῖα τοῦ Μαρκόπουλου καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς ἓνα μεγάλο ὀρνιθοτροφεῖο. Ἀπὸ τὸ ὀρνιθοτροφεῖο συνεχίζει σὲ ὄχι πολὺ καλὸ καρόδρομον ἕως μία στάνη (τὸ 1962), ἡ ὁποία εὑρίσκεται στοὺς πρόποδες τοῦ ὑψώματος. Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου εἶναι πρὸς Β τῆς στάνης καὶ στὸ σημεῖον ἀπὸ ὅπου βλέπουμε γιὰ πρώτη φορά τὸ ἐκκλησάκι τῆς Παναγίας. Ἄν διαθέτουμε χάρτη, ἡ σπηλιὰ εἶναι στὸ σημεῖον τομῆς τῆς διευθύνσεως Α—Δ, ἡ ὁποία διέρχεται ἀπὸ τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἀγ. Δημητρίου καὶ τῆς διευθύνσεως Β—Ν πὺν διέρχεται ἀπὸ τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως Παναγίας καὶ Ἀγ. Ἀθανασίου.

Σπηλαιογραφία :

Ἡ εἴσοδος εὑρίσκεται σὲ μία λεκάνη διαστάσεων 5×3 μὲ βάθος 2 μ., καὶ εἰς τὴν ΒΔ ἐσωτερικὴν πλευρὰ αὐτῆς. Αἱ διαστάσεις τῆς εἶναι ὕψος 1,80, πλάτος

2. Γύρω από αυτή την είσοδο υπάρχουν μικρότερα ανοίγματα, τα οποία όμως συγκοινωνούν με το σπήλαιο.

Το έδαφος μετά την είσοδον έχει κλίσην 45° . Ἡ κατάβασις γίνεται μόνον με τὴν βοήθειαν σχοινίου, ἰδίως ὅταν κανεὶς κατεβαίνει με ὑλικό. Μετὰ ἀπὸ 13.50 μ. φθάνομε σὲ ἕνα πλάτωμα γεμάτο πέτρες (Δ) με διαστάσεις 7×4 μ. Ἡ ὄροφὴ σὲ ὅλο τὸ διάστημα τῆς καταβάσεως ἀπομακρύνεται τοῦ πατώματος καὶ εἰς μερικά σημεῖα φθάνει εἰς ἀπόστασιν 4 μ. Ἀπὸ τὸ πλάτωμα Δ ἀρχίζουν οἱ δύο κύριοι κλάδοι τοῦ βαράθρου ὁ δεξιὸς καὶ μεγαλύτερος καὶ ὁ ἀριστερός.

Δεξιὸς κλάδος: Ἀπὸ τὸ πλάτωμα Δ ἀρχίζει ἀνηφορικὸς διάδρομος. Ἡ δεξιὰ του πλευρὰ εἶναι πλατεῖα καὶ ἀνηφορικὴ καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ μορφολογικῶς ὡς συνέχεια τοῦ προηγουμένου τμήματος τοῦ σπηλαίου, ἥτοι τῆς

Κατάβασις στὸ πλάτωμα Ε.

καταβάσεως καὶ εἰσόδου. Ἀριστερὰ τοῦ διαδρόμου τὸ πλάτωμα συναντᾷ τὴν ὄροφὴν. Στὸ τέλος τοῦ διαδρόμου ὑπάρχει μικρὴ αἴθουσα 3×4 . Λίγο πρὶν τὴν αἴθουσα, στὸ σημεῖον Ε ὑπάρχουν ἀνοίγματα ποὺ ὀδηγοῦν (Ζ) εἰς τὸν αὐτὸ κατηφορικὸ (45°) διάδρομο, ὁ ὁποῖος εἶναι εὐρύχωρος με σαθρὸ ἔδαφος. Ἡ κατάβασις (14 μ.) γίνεται ἀπὸ τὸ ἀριστερὸ μέρος τοῦ διαδρόμου με σχοινὶ πρὸς μεγαλύτεραν ἀσφάλειαν, διότι στὸ τέλος τοῦ διαδρόμου ὑπάρχει ἄνοιγμα στὸ ἔδαφος ἀπὸ ὅπου κανεὶς κινδυνεύει νὰ κατρακυλίση ἐὰν δὲν προσέξῃ. Δεξιὰ τοῦ ἀνοίγματος ὑπάρχει μικρὸ πλάτωμα καὶ στὸ δεξιὸ μέρος αὐτοῦ ἄνοιγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον συνεχίζομεν τὴν κατάβασιν.

Ἡ κατάβασις πλὴν τῶν 3 πρώτων μέτρων εἶναι ἀνετος ἀπὸ ἀπόψεως ἐλευθερίας κινήσεων, διότι τὸ πλάτος εἶναι 11 μ. καὶ τὸ ὕψος ἕως 4 μ. Πάντως ἡ

κατάβασις (17 μ.) γίνεται δι' ἀσφάλειαν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ σχοινίου. (Ἐμεῖς χρησιμοποίησαμε καὶ σκάλα). Στὸ τέλος τῆς καταβάσεως φθάνουμε σὲ πλάτωμα (Ξ), ποῦ σχηματίζεται ἀπὸ τὴν ἔνωσι πατώματος καὶ ὄροφῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι στρωμένο μὲ λεπτόκοκκον ὑλικό.

Ἡ ἀνωτέρω κατάβασις γίνεται ἀπὸ τὸ δεξιὸ ἀνοιγμα ὡς ἐξῆς: Μετὰ τὸ ἀνοιγμα φθάνει κανεὶς εἰς σημεῖο χαμηλοτάβανο μὲ σταλακτίτες, ὅπου στὸν πιὸ χονδρὸ δένει τὴν σκάλα ἢ τὸ σχοινὶ καὶ κατόπιν ἀρχίζει νὰ κατεβαίῃ ἀπὸ τὸ δεξιότερον σημεῖον τοῦ χώρου, ὅπου ἔχουν δημιουργηθῆ σκαλοπάτια ἀπὸ βράχους καὶ σταλακτίτες. Ἡ κατάβασις εἶναι σχεδὸν κάθετος.

Πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ πλατώματος Ξ τὸ ἔδαφος κατεβαίνει πολὺ κατηφορικὰ καὶ καταλήγει σὲ δύο μεγάλες τρύπες Ψ καὶ Ω. Γιὰ νὰ φθάσῃ κανεὶς εἰς τὴν τρύπην αὐτὴν ἀπὸ τὸ πλάτωμα Ξ ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶναι ἀσταθὲς καὶ σαθρὸ καὶ ἐπειδὴ ἡ κλίσις του εἶναι μεγάλη συνιστᾶται κατάβασις μὲ σχοινί. Ἀπὸ τὴν Ψ καὶ Ω ἀρχίζει μίση μεγάλη κατωφέρεια (40° κλίσις), ποῦ καταλήγει εἰς τὴν «μεγάλῃ αἴθουσα τοῦ τέλους». Ἡ κατάβασις (32 μ.) γίνεται ἐλευθέρω ἀπὸ τὸ ἀριστερότατον σημεῖον ἢ μὲ σχοινί ἢ σκάλα ἀπὸ ἑνὸς ἄλλο ὁποιοδήποτε σημεῖον.

Δεξιὰ τοῦ πλατώματος Ξ ἀρχίζει ἡ κατάβασις, ἡ ὁποία καταλήγει πάλιν εἰς τὴν «αἴθουσα τοῦ τέλους». Ἀπὸ ἐδῶ ἡ κατάβασις γίνεται καὶ χωρὶς σχοινί. Ἀπὸ ἀπόψεως μορφῆς ἡ ὄροφὴ παρακολουθεῖ τὸ ἔδαφος καὶ εὐρίσκεται εἰς ὕψος ἀπὸ 0,80—2 μ. Ἀκόμη δεξιότερα ὑπάρχει καὶ ἄλλος ἀνοικτὸς χώρος, ὁ ὁποῖος ἔχει τὰ αὐτὰ μὲ τὸν ἀνωτέρω χαρακτηριστικὰ, ἦτοι μεγάλη κλίσις, μεταβλητὸν ὕψος ὄροφῆς κ.λ.π., ἀλλὰ δὲν προσφέρεται γιὰ μετακινήσεις καθ' ὅτι ἔλλειπουν τὰ σημεῖα στηρίξεως. Πάντως ἐκεῖ ὑπάρχει ἕνας ὠραῖος σταλαγματικὸς μανδύας. Δεξιὰ τοῦ σημείου (Δ) ὑπάρχει πλάτωμα εἰς τὸ ὁποῖον παρετηρήθη γκουανὸ νυκτερίδων.

Συνεχίζοντες τὴν κατάβασιν φθάνουμε σὲ σημεῖον ὅπου βράχοι σφηνωμένοι μεταξὺ ὄροφῆς καὶ πατώματος σχηματίζουν 3 ἀνοίγματα, ἀπὸ ὅπου διερχόμενοι καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς μεθόδου ἀντιστηρίξεως μεταξὺ ὄροφῆς καὶ πατώματος, φθάνουμε σὲ σημεῖον ὅπου δεξιὰ μὲν συνεχίζεται ἐλευθέρω ἐπίπονος κατάβασις πρὸς τὰ κάτω (20 μ.) καὶ ἀνάβασις πρὸς τὰ ἄνω (ἄγνωστον πόσο), ἀριστερὰ δὲ φαίνεται ἡ αἴθουσα τοῦ τέλους εἰς τὴν ὁποίαν φθάνουμε ἀφοῦ κατέβουμε περὶ τὰ 4 μέτρα ἐλευθέρως.

Ἡ «αἴθουσα τοῦ τέλους» εἶναι σπαρμένη μὲ σταλακτίτες σπασμένους καὶ μὲ πέτρες καὶ ὀγκόλιθους, καθὼς καὶ μὲ λεπτοκοκκῶδες ὑλικόν. Εἰς τὸ νότιο ἄκρον αὐτῆς εἶναι τὸ «ἀρμόνιο», ἦτοι ἕνας μανδύας ποῦ δημιουργεῖ κατὰ τὴν κροῦσιν ἤχους ποικίλους καὶ ὠραίους. Αἱ διαστάσεις τῆς αἰθούσης εἶναι 15×12,5 μ., ἐνῶ τὸ κυρίως ὀμαλὸ καὶ χρησιμοποίησιμον τμήμα της εἶναι 6×7,50. Τὸ ὑπόλοιπον εἴτε εἶναι ἀνηφορικὸ εἴτε στρωμένο μὲ βράχους.

Διὰ τὴν ὅλην κατάβασιν χρειάζεται νὰ προσέξῃ κανεὶς νὰ μὴν κατακυλᾶ πέτρες, διότι ἀπὸ τὸ σημεῖον Ζ καὶ μετὰ οἱ πέτρες φθάνουν ἕως κάτω.

Ἀ ρ ι σ τ ε ρ ὸ ς κ λ ἄ δ ο ς. Ἀκολουθεῖ τὴν ὅλην κλίσιν τοῦ σπηλαίου,

ἀλλὰ εἶναι εὐκολωτέρα ἢ κατάβασις, διότι κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου ὅπου κατεβαίνει κατὰ κύριον λόγον ὑπάρχουν μικρὰ πλατώματα ἐν εἴδει γιγαντιαίων σκαλοπατιῶν. Τὸ ὑπόλοιπον εἶναι κεκλιμένον ἐπίπεδον μὲ μικροτέραν κλίσιν (περίπου 30°) καὶ εἶναι σπαρμένο μὲ λίθους.

Κατὰ τὴν κατάβασιν πρέπει νὰ δοθῇ προσοχὴ εἰς τὸ ἀρχικὸ σημεῖο Α ὅπου εἶναι κάτω δύσκολο. Ἡ δυσκολία τοῦ κλάδου αὐτοῦ εἶναι ὅτι κάθε τι πὺν θὰ κυλίση ἀπὸ τὴν εἴσοδο θὰ καταλήξῃ μέσα εἰς τὸν κλάδο καὶ ὡς ἐκ τούτου κινδυνεύει ὁ κατεβαίνων εἰς αὐτόν.

Διαστάσεις :

Μῆκος μέγιστο 140,30 μ. εἰς τὸ τελευταῖον δεξιὸν τμήμα τοῦ δεξιοῦ κλάδου. Μῆκος ἀριστεροῦ κλάδου 82,50 μ. Μῆκος δεξιοῦ μέχρι τὴν «αἴθουσα τοῦ τέλους» 106,20 μ. (Τὰ μήκη αὐτὰ εἶναι τὰ συνολικὰ μήκη τῆς ὁδεύσεως). Πλάτος μέγιστο 15 μ. (μεγάλῃ «αἴθουσα τοῦ τέλους»). Βάθος μέγιστον 63 μ. (τέλος δεξιοῦ κλάδου). Ἀριστεροῦ κλάδου 54,15 μ. Δεξιοῦ μέχρι αἰθούσης τοῦ τέλους 61,10 μ.

Ὑδρολογία—Μετεωρολογία :

Θερμοκρασία περίπου 19° C. Ἀερισμὸς καλός. Ὑγρασία μικρή. Ρεύματα ἀέρος μόνον στὶς τρύπες Ζ. Σταγονορροή ἐλαχίστη, αἰσθητὴ μόνον στὸ σημεῖον Μ.

Διάκοσμος :

Σταλακτιτικὸς ἄφθονος στὴν αἴθουσα Ξ, καθὼς καὶ σὲ ὅλη τὴν μέχρι τὴν «αἴθουσα τοῦ τέλους» κατάβασιν, ὅπου ὑπάρχει ἕνας θαυμασιὸς παραπετασμα-τοειδῆς σταλακτίτης, μὲ τὸν ὅποιον μὲ κτυπήματα παίζεις μουσικὴν.

Τὸ βράθρον μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὅτι εὐρίσκεται ἐν «ἡρεμίᾳ» ἀπὸ πλευρᾶς δημιουργίας σταλακτιτικοῦ διακόσμου.

Βιοσπηλαιολογία :

I) Ἐνα εἶδος ἰούλου γουανοβίου. II) Νυκτερίδες εἰς τὰς αἰθούσας Ρ καὶ Ξ.

Ἀνθρωποσπηλαιολογία—Εὐρήματα :

Εὐρέθησαν κομμάτια ἀπὸ ἀγγεῖα καὶ στοὺς 2 κλάδους καὶ σχεδὸν καθ' ὅλο τὸ μῆκος τῶν διαδρομῶν. Αὐτὰ δὲν φέρουν διάκοσμο, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ πὺν εἶναι χαρακτὰ καὶ εὐρέθησαν εἰς τὸν δεξιὸν κλάδο μετὰ τὸ σημεῖον Ξ. Προσέτι εὐρέθησαν εἰς τὸ σημεῖον Ε ὁστᾶ ἀνθρώπινα.

Τουρισμός :

Τὸ βράθρον δὲν εἶναι ἀξιοποιήσιμον τουριστικῶς, διότι ἐν σχέσει μὲ τὸ μέγεθός του δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἀξιόλογον διάκοσμον.